

Onder de waringinboom* in de botanische tuin van Bogor

het begin van grootmoeders verhaal

In de botanische tuin van Bogor op West-Java staat een eeuwenoude waringinboom, een heilige boom waarover veel verhalen de ronde doen. De boom wordt dan ook zelden gekapt. Aan deze grote boom tieren slierten wortels, die van de zijtakken van de boom neerhangen. De slierten groeien als luchtwortels door tot zij de grond raken en de wortels van een nieuwe boom vormen.

Door de overvloed aan dichtbij elkaar groeiende lianen krijgt een waringinboom een zeer grillig aanzicht, dat het beeld geeft van spleten of geheimzinnige spelonken. Mensen nemen aan dat binnen die spelonken geesten huizen.

Grootmoeder Isa^o zit onder de waringinboom. In kleermakerszit, rechtop. Ze draagt een sarong* van geelbruine batik en een witte kebaya*. Haar handen rusten in haar schoot. Haar lippen zijn knalrood. Ik, haar kleinzoon, kijk naar haar. Ze neemt de betelnoot* uit haar mond en begint aan haar verhaal.

‘Hallo Mathis^o, ken je me nog? Ik ben nenek* Isa, je grootmoeder. Jij bent mijn kleinzoon.’

Ze stopt even en kijkt me onderzoekend aan. Ik kijk terug.

‘Ik ben blij, dat je hier naar me toe bent gekomen.’

Enigszins afwachtend knik ik. Ik ben hier naartoe gekomen, zonder te weten dat ik hier mijn grootmoeder Isa

zou ontmoeten. Deze waringboom is me meer dan vertrouwd. Het is bijzonder, dat zij juist deze boom heeft gekozen voor onze eerste ontmoeting. Ik blijf staan en wacht af, wat deze ontmoeting teweeg gaat brengen.

‘Ik was een Soedanese vrouw. Ik ben hier tussen Bogor en Soekaboemi op West-Java geboren, hoog tussen de ruggen van de vulkanen, waar het elke dag een uur lang regent. Hier kleurt bijna alles hermetisch groen. Als de avond zich laat zien en de maan begint te schijnen, lijkt het alsof elk blad vloeiend wil zijn. Als je goed luistert, hoor je een kabbelend beekje tussen de kruinen van de bomen. Mijn dessa lag verscholen aan de rand van het tropenwoud.’

Ze pauzeert even om na te denken over het vervolg.

‘Ik deed het huishouden en deelde het bed met je grootvader, Mathis.’ Het is er in één keer uit. Ze praat meteen verder.

‘Zijn vader kwam uit Parijs, de latere lichtstad, en was van eenvoudige komaf. Hij kwam hier voor de betere kansen en het avontuur. Hier in mijn land kon hij de grote meneer zijn zoals alle blanken, ongeacht hun afkomst.

Ik deed de was en sliep met de zoon van deze avonturier, mijn baas. Hij heette Mathis Henri^o. Jij bent naar je grootvader vernoemd, Mathis.’

Grootmoeder kijkt me opnieuw aan. ‘Jij lijkt het meest op hem.’ Ik weet niet goed, of ik iets moet zeggen.

‘Mathis, je grootvader kwam bij mij niets tekort. Hij was lief en zacht voor me, maar als het erop aankwam, werd ik terzijde geschoven. Ik liep steeds de kans om met mijn kinderen naar mijn kampong* teruggestuurd te worden.’

Ze lacht enigszins verlegen en frunnikt wat aan haar sarong.

‘Ik was zestien, toen ik zijn bijzit werd. Ik werd uit de kampong gehaald om bij hem te gaan wonen. Hij was niet

getrouwd.

De mensen uit de kampong keken op mij neer. Ik sliep met een blanke zonder met hem getrouwd te zijn. Bovendien was ik Moslim en mijn baas Christen', voegt ze er snel aan toe. 'De Europeanen haalden hun schouders hiervoor op.' Ik kijk haar aan.

'Ik was een inlandse, deed het huishouden en zorgde ervoor dat mijn baas niet naar de hoeren ging. Veel 16-jarigen zijn mij voorgegaan en velen zijn me gevolgd.

Een bijzit of njai* kon op ieder moment in de steek gelaten worden. In de kampong werd de teruggestuurde bijzit met de nek aangekeken. Haar kinderen groeiden op voor galg en rad en werden hoer of lustknaap voor de rijken. De meeste van deze kinderen werden uiteindelijk opgevangen in een Christelijk gesticht. Zendeling Pa van de Steur ontfermde zich over hen.'

Grootmoeder denkt even na, terwijl ze opkijkt naar de oude waringinboom. Een boom met ook een lange geschiedenis.

'In de jaren twintig van de vorige eeuw bepaalde een Nederlandse wet, dat de kinderen van een njai door de biologische vaders erkend moesten worden. Zo kreeg bijna elk kind dat uit een bijzit was geboren een Europese naam. Mijn kinderen kregen een Franse achternaam.

Indische mensen, de generatie van vóór de Tweede Wereldoorlog, hadden de keuze om in Indonesië arm te blijven en verstoten te worden. Ze konden zich ook laten opslokken door de Nederlandse cultuur. De meeste kinderen van Indische afkomst werden geboren zonder de schaduw van een boom. De boom waar al het erfgoed van de Indische mens bij elkaar kon komen bestond niet. De loutering zou altijd plaatsvinden onder een vreemde boom.'

Grootmoeder Isa zwijgt, omdat ze stemmen hoort. Ze doet haar ogen dicht.

‘Wij zijn de handelaar, de crimineel, de avonturier, de politieke vluchteling, de boer, de soldaat en de ambtenaar uit Europa. Schepen brachten ons naar het land van nootmuskaat en kruidnagel. Wij werden verblind door het groen en de overdaad.

Zij die blank bleven verkregen het recht op de rede en het zelfbeschikkingsrecht. Zij hadden de wilskracht om hun reine huid in naam van het Christendom en het humanisme niet te verkwanselen. Zonder enige aarzeling werd ons land verdeeld door hun mes. Op het blanke deel lieten zij hun cultuur groeien.

Zolang de aardse tijd bestaat, zijn er momenten van eenzaamheid, geilheid, drankzucht, liefde en praktisch zijn. Zodoende lopen er nu in de kampongs gekleurde, onreine kinderen rond.

Velen van hen bleven loyaal aan de kleuren van Europa om hun getinte huid zoveel mogelijk blank te laten zijn. Maar diep in de nacht zochten zij de vlieger op boven de rijstvelden en lieten zich troosten met gebakken rijst.’

De stemmen verdwijnen. Grootmoeder slaat haar ogen weer op en kijkt opnieuw omhoog naar de waringinboom, die haar volop schaduw geeft. Zij vervolgt, waar de stemmen gebleven waren.

‘De Hollanders hebben in hun 80-jarige oorlog gestreden voor hun zelfbeschikkingsrecht. De wil en het recht om soeverein te zijn. ‘Vrijheid van godsdienst’ schreven zij in hun vaandel. Het humanisme werd geboren. De mens stond op en nam de zetel over van God. Autonomie en vooruitgang werden voor iedereen bereikbaar.

De Hollanders kwamen naar mijn land. De geur van specerijen was hallucinerend winstgevend. Hun wapenstok was scherp en genadeloos.

Wij mensen van dit grote eilandenrijk werden tegen elkaar uitgespeeld. De zwakke plekken van ons lichaam

werden er doortastend uitgesneden. Niet door kundige heelmeesters. Nee, door de koude handen van de rentmeesters. Hierna werden onze onvolkomenheden op onze rug gebonden. Wij waren indolent en kwamen niet verder dan een kind van twaalf.’

Ik kijk naar mijn grootmoeder, terwijl ze hier met haar verhaal stopt. Ze kijkt me opnieuw aan, kijkt opnieuw omhoog en buigt dan haar hoofd. Het lijkt erop, alsof die onvolmaaktheden opnieuw vat op haar hebben gekregen.

Ze stopt de betelnoot weer in haar mond en gaat niet verder met haar verhaal.

Ik kende het verhaal bij flarden. Op verjaardagen praatte mijn ouders met de visite van ooms en tantes steeds over hun heimwee naar Nederlands-Indië. Over grootmoeder Isa werd niet gesproken. Ik heb lang niet geweten, wat het betekende dat zij volbloed Indonesisch was. En er ook niet bij stilgestaan.

Niemand heeft ons kinderen ooit direct verteld, waarom we Indisch zijn en een bruine huid hebben. En een Franse achternaam.